

Kitap Tanıtma:

BİLGİ TEORİSİ ve MANTIK*

ERNST von ASTER

Tanıtın: Seçil DUMANTEPE ÜSTÜN**

Fikr ân bâşed ki bigüşâyed rehî

Reh an bâşed ki piş âyed şehî (2/3227)¹

“ Fikr odur ki insana bir yol açsın
Yol odur ki oradan bir şah geçsin”

Bilmek, insanoğlu için, her damlası hayat veren, fakat içtikçe susuzluğunu, daldıkça derinliğini arttıran sonsuz bir deniz olmuştur her zaman. İlerleyen zamanla birlikte, bilgilerimizin artması, ona ulaşma araçlarının çoğalması, salt bilgiyi bir değer olmaktan çıkarmıştır. Artık, önemli olan bilgiye sahip olmaktan çok, sahip olduğumuz bilgiyi kullanabilmek ve amaçlarımız doğrultusunda geliştirebilmektir. Bu sonsuz denizin içinde boğulmadan yolumuzu bulabilmek, seçim yapmayı zorunlu hale getirmiştir. Seçim dediğimiz şey ise, gittikçe büyüyen bilgi yığınları arasından amacımıza uygun olan bilgiye ulaşabilme ve bunlardan yeni sentezlere, yeni bilgilere varabilme yetisidir. Bu da ancak yaratıcı ve tenkitçi bir zihnin yapabileceği bir iştir. Çağımızda bilgi, tüketmek veya yeni bir giysi içinde var olanı tekrar sunmak için değil, yeni bilgiler üretmek için bir araç olarak önem taşır. Böylece, büyük ölçüde, yaratıcı düşünce için bir çıkış noktası haline gelmiştir. Bu noktada sahip olduğumuz bilgilerin yöneldiği amaç, kullanıldığı yer kadar doğruluğu da önem kazanır.

* Ernst von Aster, Bilgi Teorisi ve Mantık, Çev.:Macit Gökberk, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1994, 190 s.

** Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Araştırma Görevlisi.

¹ Mevlânâ'nın yukarıdaki beytini alıntıladığımız kaynak için bkz: Prof.Dr. Cihan Okuyucu, <http://akademik.semazen.net/>, “Bilgi ve Bilginin Değeri”, 12.07.2009.

İşte Bilgi Teorisi ve Mantık, bilgilerimizin kaynakları üzerinde duran, doğru bilgiyi elde etmenin yolları ve yöntemlerini açıklayan iki anahtar bilim dalıdır. Diğer bir ifadeyle bilmenin bilimidirler. Bilgi Teorisi ve Mantık, bize bilgilerimizin başlıca iki yoldan geldiğini söyler. Bunlar, düşünme ve algıdır. Mantık bilimi, bize düşünme yoluyla bilgiye ulaşmayı ve bu bilgilerin doğruluğunu denetlemeyi öğretir. Çünkü, Aster'in ifadesiyle “düşünmek, bilmenin belirli bir biçimidir.” Bu nedenle mantık, bilgi teorisinin bir bölümü olarak kabul edilir.

Buradan, “Biz neyin bilgisine sahip olmak isteriz” sorusu ortaya çıkabilir. Aster, bu soruyu “objeler üzerinde doğru bir bilme ve düşünmeye sahip olmak” olarak yanıtlar. Bu bakımdan mantık, Aster'in “düşünülebilen her şey” olarak tanımladığı objelerin de bilimidir aynı zamanda.

İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünde on iki yıl süre ile öğretim üyeliği yapmış olan Prof.Ernst von Aster, “Bilgi Teorisi ve Mantık” adını taşıyan kitabında tüm bu sorulara yanıt arar. Aster'in sistematik felsefe dalında verdiği derslerin notlarından oluşan bu kitap, Macit Gökberk'in çevirisiyle yayımlanmıştır. Kendisi de bir felsefeci olan Macit Gökberk'in tercüme eserlerde örneğine az rastladığımız özenli ve anlaşılır çevirisi, eserin değerini büyük ölçüde arttırmıştır.

Kitap, başlıca dört bölümden oluşur. Giriş kısmında bilgi teorisi ve mantığın amaçları ana hatlarıyla ifade edilir. Doğru bilginin genel metodlarının belirlenmesinin ve bilimlerin ortak kabul ettikleri kavramları aydınlatmanın, bilgi teorisinin görevleri arasında olduğu vurgulanır.

Birinci bölümde “Objelere Yönelmiş Ruhsal Bir Etkinlik Olarak Bilmek ve Düşünmek” üst başlığı altında algı, düşünme, hatırlama, bekleme, hayalgücü, sayı, mekân ve zaman kavramları üzerinde durulur. Aster'e göre insan, bilgiyi “algı ve düşünme” olmak üzere başlıca iki yolla edinir. Burada, objelerin bilincimizde şimdiki zamanda algılanışıyla, geçmiş ve gelecekte hatırlama, beklenti ve hayalgücü yoluyla algılanışı arasında geçirdiği değişimler vurgulanmıştır. Bu kavrayış, insan bilincinin boyutları üzerinde bir fikir vermesi bakımından ayrıca önem taşır.

Objeyi kavramanın bir yolu olarak düşünme, aynı zamanda mukayese yapmaktır. Karşılaştırma yapmak için ise, daha önceden algılanan bir objeye ihtiyaç vardır. Bu şekilde objeler arasında bağlantı kurmak, onu anlamının en önemli yollarındandır. Objeleri açıklamaya ve betimlemeye yardım eden bu bağlantılar, eserde en sistematik şekilde ifade edilmiştir.

Aynı bölümde algılanabilen cisimler dünyasının düzen formları olarak zaman ve mekân kavramları geniş olarak ele alınır. Objeleri mekân

ve zaman bağıntıları içinde nasıl kavrayacağımız sorusuna cevap aranır. Sonsuzluk ve sınırsızlık gibi kavramlar arasındaki inceliğin farkına burada varırız.

İkinci bölümde ise, daha çok bilginin dil ile ifade edilmiş biçimleri üzerinde durulur. Bu bölümde kavram ve tanım, yargı ve yargı şekilleri, çıkarım, özdeşlik, çelişmezlik gibi mantığın temel kavramları ele alınmıştır. Ayrıca tarihsel kavram kurma ile doğa bilimleri arasındaki kavram kurma yolları arasındaki ayrım, ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Din, bilim, sanat, tarih gibi hayatın olguları üzerindeki bu tarz kavramlaştırmalar, bizlere bir insan hayatını tanımlarken olduğu gibi toplumların tarihsel hayatını tanımlarken de kullanabileceğimiz genel bir bakış açısı kazandırır. Burada tarihsel bilimlerdeki kavramların doğru anlaşılabilmesi için karşıtlarına göre düzenlenmesi gerektiği, aynı kavramın karşıtına göre anlamının değişebildiği belirtilir. Böylece, sosyalizmin karşılığını bir yerde bireycilik olarak kabul ederken başka bir yerde kapitalizmin karşı kutbu olarak değerlendirmemiz kolaylaşır. Bu şekilde karşıtlarıyla düşünme şekli, günümüzde kaybettiğimiz, fakat özellikle sosyal bilimlerdeki kavramları doğru anlamak için tekrar kazanmamız gereken önemli bir metottur.

Üçüncü bölümde “Bilimden Önceki ve Bilimdeki Deney Bilgisinin Genel Metodu” olarak tümevarım üzerinde durulur. Tümevarımın bilgedeki rolü ve önemi, nedensellik kanunuyla ilişkisi, bilimsel tümevarımın türlü şekilleri ele alınan konular arasındadır.

Son bölüm ise “Bilimlerin Özel Metodları” başlığını taşır. Bu bölümde, en temel bilimlerin neler olduğu ve bu bilimlerin nasıl sınıflandırılabileceği sorularına cevap aranır.

Ayrıca kitabın sonuna eklenen kavramlar ve ad dizini, eserden faydalanmamızı kolaylaştıran önemli bir unsur olmuştur.

Bilgi teorisi ve mantığın temel kavramlarını, sorunlarını açık olarak sunan, diğer bilimlerle ilişkisi içinde kavramamızı sağlayan, doğru düşünmenin ve bilgiye ulaşmanın yöntemlerini anlatan; kısacası bütün bilimler için bir anahtar niteliğindeki kavramları aydınlatan bu eser, yalnız felsefe öğrencileri için değil bütün araştırmacılar için bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Okuduğunu doğru anlamak, anladığını doğru ifade edebilmek ve yaratıcı düşüncenin yollarını öğrenmek için işe bu kitaptan başlamak yerinde olur.